

Position paper Veteranenbeleid: Erkenning van veelkleurigheid, complexiteit en nuance

De twee belangrijkste doelen van het veteranenbeleid zijn (1) maatschappelijke erkenning en waardering, en (2) (bijzondere) zorg rondom uitzendingen. Het is belangrijk bewust te zijn van de (onbewuste) aannamen die de grondslag vormen voor het veteranenbeleid. Welk militairbeeld en welk veteraanbeeld liggen ten grondslag aan het door Defensie ontworpen beleid, en welk beeld van erkenning en zorg? Welk beeld wordt bestendig door het ontworpen en gevoerde veteranenbeleid?

Krijgsmacht, politiek en samenleving

Bij zorg en erkenning voor veteranen wordt meestal gedacht aan de periode ná de missie, maar het begint al ver ervoor. De aansturing van de krijgsmacht ligt bij de politiek (primaat van de politiek) en de politiek heeft daarmee een directe invloed op, en verantwoordelijkheid voor, de keuze van missies, omvang van missies, mandaten, *rules of engagement* en daarmee in hoeverre een missie werkbaar is voor de militair. Dit omvat ook de voorbereiding van de militair op een missie en op het uitvoeren van het benodigde werk om optimale uitkomsten te bereiken. Politieke compromissen en keuzes hebben in het verleden vaak geleid tot te ambitieuze doelstellingen in combinatie met een inadequaat mandaat en onvoldoende troepen en (kwalitatief goed) materieel, met als gevolg onwerkbaar situaties, stressvolle situaties, en tragische morele dilemma's *on the ground*.¹ Daarnaast heeft de framing van missies, zoals de Uruzganmissie als een wederopbouwmissie, in meerdere gevallen verkeerde verwachtingen gewekt. Dit heeft bijgedragen aan het ontstaan van onwerkbaar missies (reeds beschreven) en tegelijkertijd vervreemding tussen de veteraan en de Nederlandse politiek en samenleving.² Politieke besluitvorming en framing kunnen bijdragen aan frustratie en stress, PTSS en 'moral injury'; gevoelens van schuld, verraad en wantrouwen staan centraal in 'moral injury'.³ Ergo sum, zowel maatschappelijke *erkenning* als *veteranenzorg* beginnen bij de formulering van haalbare missies en eerlijke communicatie hierover vanuit politiek en krijgsmacht richting zowel samenleving als de uitvoerende militairen.

Veelkleurigheid aan ervaringen en identiteiten

Het is belangrijk dat veteranenbeleid niet focust op één specifieke categorie veteranen, maar juist oog houdt voor de veelkleurigheid aan ervaringen en identiteiten van Nederlandse veteranen: veelkleurigheid vanwege soorten missies, inzetten, functies, rang, persoonlijkheid en meer. Recent onderzoek⁴ laat zien dat beperkte beeldvorming over veteranen impact heeft op de (sociale) identificatie van veteranen. Zo lijken veel veteranen zich niet te identificeren als veteraan vanwege de dominante veteraanbeelden: enerzijds de oude, postactieve veteraan die heeft gediend in oorlogsomstandigheden, anderzijds de *Warrior* die tijdens de uitzending veel ellende heeft meegemaakt (gevechten, gewonden, gesneuvelden).⁵ Door nadruk op weerloos slachtofferschap in allerlei (media)uitingen wekt de term "veteraan" eerder afkeer dan identificatie op bij veel veteranen, waardoor ze initiatieven zoals de Nederlandse Veteranendag mijden in plaats van zich erkend en gewaardeerd voelen.⁶

Het omarmen van de veelkleurigheid helpt om weg te bewegen van versimpelde beelden zoals "de held", "de strijder", "de dader", of "het slachtoffer" en opent daarmee deuren om op andere manieren te kijken naar de uit te zenden militair, de uitgezonden militair en de teruggekeerde veteraan.⁷ Omarmen van veelkleurigheid doet

¹ Molendijk, T. (2021) *Moral injury and soldiers in conflict: Political practices and public perceptions*. Routledge. Molendijk, T. (2019). The role of political practices in moral injury: A study of Afghanistan veterans. *Political Psychology*, 40(2), 261-275.

² Molendijk, T. (2021) Molendijk, T. (2019).

³ Molendijk, T. (2019). Maliepaard, E., Op den Buijs, T., & Moelker, R. (2024). *Zorgbehoeften van Nederlandse veteranen. Een inventarisatie en vergelijking van ervaringen, stressoren, coping en (sociale) steun van vrouwelijke en mannelijke ISAF- en MINUSMA-veteranen*. NLDA (publicatie volgt snel)

⁴ De Reuver, Y. (2002) *Veteran Under Construction: Identification processes among Dutch veterans who served in military missions in Lebanon, Srebrenica, and Uruzgan*. Radboud Universiteit.

⁵ Maliepaard, E., Op den Buijs, T., & Moelker, R. (2024).

⁶ De Reuver, Y. (2002). Molendijk, T. (2021). Maliepaard, E., Op den Buijs, T., & Moelker, R. (2024).

⁷ Reijnen, A., & Duel, J. (2019). *Veteraan hoe gaat het met u?* NLV; Wester, S.C.M., & Snel, B. (2019). *Welzijn en zorgbehoeften van de ISAF veteraan: onderzoek ISAF-veteranen 2019*. TOS

ook meer recht aan de complexe situaties waarin militairen terecht komen en de veelzijdigheid aan functies en werkzaamheden van militairen in een missiegebied en kan daarmee het veteranenbeleid relevanter maken voor een bredere doelgroep.⁸

Erkenning en waardering?

Het nuanceren van versimpelde beelden zoals “held”, “dader” en “slachtoffer” betekent humanisering van de veteranen en is noodzakelijk voor erkenning. Erkenning en waardering worden vaak in één adem genoemd, zo ook in het Nederlandse veteranenbeleid. Hier is differentiatie op z'n plaats: Erkenning draait om het rechtdoen aan de ervaringen van het individu, inclusief menselijke tekortkomingen, waarbij waardering refereert aan een positieve appreciatie van de ervaringen of van het zijn van een individu. Hoewel er zeker een (latente) behoefte is aan oprechte waardering vanuit de samenleving, politiek en de defensieorganisatie, moet de nadruk in eerste instantie liggen op oprechte erkenning van de ervaringen van militairen en veteraan, in alle complexiteit en zonder hier direct een waardeoordeel aan te plakken. Voor veteranen met problematiek moet de nadruk liggen op ‘transformatieve erkenning’, waarbij veteranen niet gevangen raken in ziekte, hulpeloosheid of slachtofferschap, maar transitie mogelijk is naar individuele en sociale heling.⁹

Veteranenzorg

De veelkleurigheid van veteranen is ook van belang in de veteranenzorg, waarbij de nadruk meer ligt op de mens achter het uniform. Onderzoek¹⁰ laat zien dat het nazorgbeleid vaak wordt ervaren als een verplicht nummertje, gericht op het afvinken van procedures en checklists, met weinig aandacht voor de individuele ervaring, bijvoorbeeld tijdens adaptatie- en terugkeergesprekken. Hoewel procedures nuttig voor stroomlijning kunnen zijn, kunnen ze ook leiden tot verwijdering tussen veteranen en zorgprofessionals. In de praktijk blijkt bijvoorbeeld dat vrouwelijke veteranen eerder hulp zoeken bij klachten dan mannelijke veteranen, maar zich niet altijd serieus genomen voelen en niet direct geholpen worden. Dit kan leiden tot verergering van klachten en zorgmijding. Individueel uitgezonden veteranen ontvangen vaak geheel geen nazorgtraject vanwege de organisatiefocus op nazorg voor uitzendingen met (organieke) eenheden.¹¹ Meer persoonlijke aandacht voor de individuele ervaring, zorgvraag en zorgbehoeften van de veteraan sluit beter aan bij de voorgenoemde behoefte aan erkenning die recht doet aan de ervaring van de militair.

Tot slot

Stilstaan bij het militairbeeld en veteraanbeeld is belangrijk om beter of meer recht te doen aan de veelkleurigheid van militairen, hun ervaringen en behoeften. Veteranenbeleid start niet pas na uitzending, maar begint al met een eerlijk verhaal vanuit politiek en Defensie, oprechtheid in politieke en militaire besluitvorming, bewustzijn van eigen aannamen in veteranenbeleid en met het omarmen van een gedifferentieerd veteraan- en militairbeeld. Hier begint reeds de veteranenzorg; de veteranenzorg, waarbij ook tijdens en na uitzending aandacht is voor de militair achter het uniform en diens unieke ervaringen en behoeften.

Dr. Emiel Maliepaard - Universitair Docent HRM en Leiderschap, Faculteit Militaire Wetenschappen, en projectleider van o.a. het onderzoek *Zorgbehoeften van Vrouwelijke en Mannelijke ISAF- en MINUSMA-Veteranen*.

Dr. Tine Molendijk - Universitair Hoofddocent Militaire Ethiek en Leiderschap, Faculteit Militaire Wetenschappen, en projectleider van het onderzoek *Moral Injury in Context* (www.projectmoralinjury.nl).

⁸ Molendijk, T. (2021). 2022. Morele verwondingen: Naar een interdisciplinaire benadering van psychische problematiek onder militairen. In: W. Kusters, ed. *Impressies uit het Grensgebied van Psychiatrie en Filosofie*. Reeuwijk: Stichting Psychiatrie en Filosofie, 37-53. Link: <https://ap.le/jHwrz>. Reijnen, A., & Duel, J. (2019). *Veteraan hoe gaat het met u?* NLVi; Wester, S.C.M., & Snel, B. (2019). *Welzijn en zorgbehoeften van de ISAF veteraan: onderzoek ISAF-veteranen 2019*. TOS

⁹ Gilhuis, N. (publicatie volgt binnenkort) Sisyphus in Court: Moral Injury and requests for recognition in the dynamic between the Dutch police organization and their personnel in the wake of work related psychological injuries.

¹⁰ Maliepaard, Op den Buijs en Moelker (2024)

¹¹ Maliepaard, Op den Buijs en Moelker (2024)